

Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації

Відповідно до частини третьої статті 10 Закону України «Про пробацію», пункту 11 Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити:

1) пробаційну програму «Зміна прокримінального мислення» для неповнолітніх суб'єктів пробації, що додається;

2) пробаційну програму «Подолання агресивної поведінки» для неповнолітніх суб'єктів пробації, що додається;

3) пробаційну програму «Попередження вживання психоактивних речовин» для неповнолітніх суб'єктів пробації, що додається.

2. Департаменту публічного права Міністерства юстиції України (Кравченко Л.М.) подати цей наказ на державну реєстрацію відповідно до Указу Президента України від 03 жовтня 1992 року № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади».

3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на в.о. Державного секретаря, директора Департаменту персоналу Сову Н.П.

Міністр

Павло ПЕТРЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства юстиції України

_____ 2018 року № _____

**Пробаційна програма
«Зміна прокримінального мислення»
для неповнолітніх суб'єктів пробації**

I. Коротка характеристика

Цільова група: неповнолітні суб'єкти пробації

Кількість занять: 10

Форма проведення та тривалість:

індивідуальна (загальна тривалість – 7 год. 30 хв., одне заняття – 45 хв.);

групова (загальна тривалість – 15 год., одне заняття – 90 хв.).

Періодичність: не рідше одного разу на тиждень.

Ведучий – особа, яка проводить заняття, передбачене пробаційною програмою. Ведучий може бути представником персоналу органу пробації, який пройшов навчання щодо реалізації пробаційних програм (далі – куратор), або особою, що залучається до реалізації пробаційної програми.

Учасники – неповнолітні суб'єкти пробації, які виконують заходи, передбачені пробаційною програмою.

II. Опис

1. Мета програми

Досягнути позитивні зміни у поведінці неповнолітнього суб'єкта пробації шляхом розвитку та підтримки у нього навичок конструктивного та критичного мислення, формування навичок рефлексії, планування та

постановки цілей, а також, сприяння розвитку соціально прийнятних норм поведінки та навичок співпраці у взаєминах з оточуючими.

2. Завдання/функції програми:

1) ознайомити з різними типами мислення та сприйняття інформації, корисними та некорисними переконаннями та їх зв'язку з вибором стратегії поведінки;

2) сприяти розумінню власної відповідальності за свої вчинки та наявності наслідків кожної дії (вчинку, поведінки), розвивати вміння їх прогнозування;

3) розвивати навички моніторингу (розпізнання) думок та виявлення прокримінальних думок;

4) формувати когнітивні навички, зокрема навички критичного мислення;

5) сприяти розумінню суб'єктами пробації важливості правильної постановки цілей та визначення шляхів їх досягнення, планування позитивних змін у своєму житті;

6) формувати розуміння важливості побудови проактивної життєвої позиції та відповідального ставлення щодо своєї поведінки;

7) формувати соціально прийнятні норми поведінки, навички конструктивної взаємодії з оточуючими та ефективного вирішення конфліктів, вміння, орієнтовані на співпрацю з іншими;

8) мотивування до позитивних змін у власному житті.

3. Ознаки цільової групи, на яку спрямована програма

Програма призначена для роботи з неповнолітніми суб'єктами пробації (особи віком 14-18 років), звільненими від відбування покарання з

випробуванням (далі – учасники програми), на яких судом покладено обов'язок виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою, у яких за результатами оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення виявлено фактори ризику, що обумовлюють застосування пробаційної програми «Зміна прокримінального мислення», та які, відповідно, схильні до поведінкових проявів без належного розуміння можливих негативних наслідків, не вміють приймати зважені рішення, планувати позитивні зміни у власному житті та визначати його мету.

4. Методологічні засади програми

Програма розроблена на засадах когнітивно-поведінкової психології, що допомагає людям виявляти та змінювати дисфункційні (порушені) переконання, думки та моделі поведінки. У роботі з неповнолітніми суб'єктами пробації методи когнітивно-поведінкових втручань пояснюють та допомагають зрозуміти, як когнітивні (пізнавальні) спотворення та прокримінальне мислення призводять до кримінальної поведінки. Програми когнітивно-поведінкових втручань підкреслюють індивідуальну відповідальність особи та намагаються допомогти людині зрозуміти власне мислення та вибір, який вона робить, перш ніж вчиняє злочин. Базовою ідеєю когнітивної моделі є те, що емоційні реакції та поведінка людини залежать від думок, переконань, інтерпретацій себе, ситуацій, у яких людина перебуває, а також від значень, які людина надає подіям, що відбуваються. Поведінковий аспект полягає у тому, що поведінка або те, що ми робимо, відіграє ключову роль у підтримці або зміні психологічних станів. У даній програмі увага в основному зосереджена на аспектах проблемних або дисфункційних думок, які лежать в основі прокримінального мислення. Відповідно, дисфункційні думки часто є джерелом або важливим аспектом виникнення асоціальної поведінки, що спричиняє подальші негативні для особи та середовища наслідки.

Програма «Зміна прокримінального мислення» спрямована не на вирішення окремих проблем, пов'язаних з психічним здоров'ям осіб, які перебувають в конфлікті із законом, а на сприяння розумінню особою власних дисфункційних (прокримінальних) способів мислення та їх впливу на поведінку, важливості вибору цілей-орієнтирів та просоціальних шляхів їх досягнення, визначення важливих цілей та цінностей у своєму житті.

5. Знання та навички, яких може набути суб'єкт пробації за результатами проходження програми

1) Знання:

складові, необхідні для успішного керування власним життям, зокрема, власні якості;

різниця між потребами та бажаннями, а також соціально прийнятими методами їх задоволення;

зв'язок між думками, емоціями та вибором поведінки;

корисне та некорисне мислення і сприйняття інформації, та їх вплив на вибір реакції;

сутність наслідків вчинків;

формування переконань та їх вплив на подальше життя людини;

вплив некорисного мислення на процес досягнення цілей;

процес аналізу ситуації та її обдумування;

фактори, які впливають на вибір поведінки та прогнозування наслідків власного вибору і відповідальність за нього;

особливості та шляхи ефективного планування та встановлення пріоритетів у житті;

інструменти ефективної взаємодії з оточуючими та ефективного вирішення конфліктів, орієнтованих на співпрацю з іншими.

2) Навички:

моніторинг думок та розпізнавання некорисних інтерпретацій;

когнітивні навички, зокрема критичного мислення;

використання інструментів реалізації власних потреб та цілей просоціальними методами;

цілепокладання та встановлення пріоритетних задач;

критична оцінка власних переконань та їх користі, навички здобуття коригуючого досвіду;

співпраця та побудова соціально прийнятних норми поведінки, навичок конструктивної взаємодії з оточуючими та ефективного вирішення конфліктів, орієнтованих на співпрацю вміль у взаємодії з іншими;

самотивація та підтримка на шляху до змін.

6. Ресурси, необхідні для реалізації програми

Проведення програми передбачає дотримання ряду вимог до навчального приміщення та його технічного забезпечення, а саме:

приміщення, що дозволяє вільно розмістити групу учасників (у разі групової форми проведення);

стілці для учасників та ведучого (-их) мають бути розташовані по колу, за межами якого мають знаходитися столи для роботи міні-груп, якщо це передбачає хід проведення занять;

місця учасників мають бути мобільними, столи та стільці доступними для переміщування;

дошка (фліп-чарт) для розміщення аркушів блокноту для фліп-чарту та маркери для записів;

робочі зошити для учасників до програми «Зміна прокримінального мислення» та ручки для індивідуальної роботи учасників;

ноутбук, проектор, екран.

Освітлення, температура повітря у приміщенні мають бути комфортними та безпечними для учасників програми.

7. Теми занять/зміст заходів програми

Просвітницька зустріч з батьками / особами, які їх замінюють

Ознайомлення з Програмою та сприяння усвідомленню батьками неповнолітніх суб'єктів пробації/особами, які їх замінюють, їх ролі у розвитку та підтримці навичок просоціальної поведінки та критичного мислення у їхніх дітей. Підвищення рівня батьківської компетентності у реалізації навичок підтримки на етапах зміни поведінки неповнолітнього суб'єкта пробації.

Заняття 1. Знайомство. Вступ до програми. Керуй власним життям

Відкриття програми, ознайомлення з її цілями та завданнями, знайомство учасників з ведучим (-ми) та між собою, встановлення правил роботи групи, налагодження позитивної атмосфери в групі. Ознайомлення зі складовими, необхідними для успішного керування своїм життям, сприяння усвідомленню власних якостей, що можуть допомагати в процесі змін.

Заняття 2. Бажання – рушійна сила

Ознайомлення з поняттям потреб та бажань. Розвиток навичок розуміння власних потреб та аналіз різних способів їх задоволення, у тому числі тих, що приводять до конфлікту із законом та напрацювання конструктивних варіантів.

Заняття 3. Думки, емоції та дії

Ознайомлення з процесом «стимул – думка – реакція». Розвиток навичок самоспостереження за думками. Сприяння розумінню визначальності впливу думок на вибір поведінки людини.

Заняття 4. Вчинки та їх наслідки

Формування розуміння про наслідки власних вчинків. Розвиток навичок регуляції автоматичних реакцій та прогнозування наслідків власних вчинків.

Заняття 5. Переконавання

Ознайомлення із процесом формування переконань та їх впливом на подальше життя людини. Напрацювання перевірочних питань щодо існуючого переконання на реалістичність і користь.

Заняття 6. Як мислити без помилок

Демонстрування впливу некорисних думок на процес досягнення цілей. Ознайомлення учасників з найбільш типовими помилками в мисленні та напрацювання корисних варіантів думок.

Заняття 7. Думай нестандартно

Формування уявлення про процес мислення та обдумування ситуації. Розвиток навичок паралельного мислення за методикою «6 капелюхів».

Заняття 8. Свідомий вибір

Розвиток навичок прогнозування наслідків вибору шляхів досягнення цілей та необхідних умов для цього. Ознайомлення учасників з навичками прийняття усвідомлених рішень та виборів.

Заняття 9. У першу чергу – першочергове

Ознайомлення учасників з методикою розпізнавання різних факторів необхідних для прийняття рішення, планування часу та визначення пріоритетних справ. Розвиток навичок постановки цілей та просоціальних стратегій їх досягнення, мотивації себе та наснаження.

Заняття 10. Думай про виграш для всіх

Сприяння усвідомленню важливості побудови та підтримки здорових стосунків з іншими та необхідні навички для цього. Ознайомлення з різними стратегіями поведінки в конфліктних ситуаціях та актуалізація стратегії

співпраці. Формування уміння знаходити позитивне в собі та інших людях. Закриття програми.

III. Проходження програми

Програма складається з 10 занять. У разі групової форми реалізації програми заняття триває 90 хв. (1,5 год.), а у разі індивідуальної – 45 хв.

Рекомендована періодичність занять – не рідше одного разу на тиждень.

Реалізація пробаційної програми здійснюється куратором, який складає відповідний графік. Під час реалізації пробаційної програми куратор може залучати до її проведення у порядку, визначеному законодавством, волонтерів пробації, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, об'єднань громадян, окремих громадян.

Реалізація пробаційних програм з неповнолітніми може здійснюватися разом із суб'єктом, що надає соціальні послуги, визначені Законами України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».

Куратор ознайомлює неповнолітнього суб'єкта пробації, його батьків / осіб, які їх замінюють, під підпис з графіком реалізації пробаційної програми, метою, знаннями та навичками, які він може набути за результатами проходження програми, порядком проходження програми, порядком виконання суб'єктом пробації заходів, передбачених пробаційною програмою та відповідальністю за його порушення.

Якщо неповнолітній суб'єкт пробації з поважних причин не виконав заходи, передбачені пробаційною програмою, куратор визначає та вживає заходів, що необхідні для продовження реалізації пробаційної програми (вносить зміни до графіку, інше).

Основна форма проведення занять у межах програми – тренінг розвитку навичок, який може реалізовуватися як в індивідуальному, так і в груповому форматі роботи. Груповий формат вважається більш ефективним. Рекомендована кількість учасників у разі групової форми проведення – 6–8 осіб, максимально можлива кількість – 12 осіб.

Групова робота у межах тренінгу реалізується у різних формах, що охоплюють інформаційні повідомлення та презентації ведучих, пошук творчих ідей за допомогою «мозкового штурму», бесіди та обговорення, роботу в групах, рольові ігри, індивідуальні та домашні завдання.

Як альтернатива груповій, може використовуватися індивідуальна форма проведення програми з суб'єктом пробації. Під час індивідуальних зустрічей ведучий використовує тематичні вправи занять програми у форматі, що дозволяє досягти очікуваного результату. Для цього вправи, які за методичним посібником до програми мають проводитися в міні-групах, пропонується втілювати у форматі дискусії та обговорення з учасником. У деяких вправах ведучому програми рекомендовано займати більш активну позицію для допомоги у відпрацюванні навичок учасника, розширенні інтерпретацій, збільшенні стратегій реагування тощо.

До пробаційної програми для неповнолітніх суб'єктів пробації «Зміна прокримінального мислення» додається методичний посібник для ведучого та робочий зошит, який отримує кожен учасник та у якому веде короткий запис висновків та тез до вправ кожного заняття, а також записи щодо домашніх завдань.

Важливим компонентом програми на основі когнітивно-поведінкових втручань є те, що у проміжках між заняттями учасники отримують для виконання домашнє завдання для закріплення отриманої інформації на практиці та напрацювання навичок з їх поступовим ускладненням.

IV. Оцінка результатів проходження програми

Програма передбачає здійснення моніторингу і оцінки досягнень учасників у напрямі зміни поведінки, що здійснюється за допомогою таких форм:

- форма оцінки знань і вмінь учасників до проходження програми;
 - форма оцінки знань і вмінь учасників після проходження програми;
 - форма оцінки кожного заняття, що заповнюється учасниками після кожного заняття;
 - форма оцінки досягнень кожного учасника, що заповнюється ведучим після кожного заняття;
 - форма оцінки програми в цілому, що заповнюється учасниками після проходження програми;
 - форма оцінки досягнень на шляху до позитивних змін кожного учасника, що заповнюється ведучим після проходження учасниками всієї програми.
- Форми оцінки досягнень мстяться у посібнику до програми.
- Ступінь досягнення мети програми (високий, середній, низький)

визначається шляхом аналізу різниці в показниках форм оцінки знань і навичок учасників «до» та «після» проходження програми. Дані форми дозволяють ведучому здійснити аналіз обізнаності учасника в темі зміни мислення та поведінки, їх контролю, цілепокладання тощо, аналіз зміни установок та переконань, які формують готовність до прокримінальних дій, та аналіз результатів участі у програмі, що включає в себе кількісний показник ефективності використання отриманих навичок.

Також для здійснення моніторингу та оцінки ефективності використовується форма оцінки досягнень кожного учасника після кожного заняття. Дана форма заповнюється куратором на основі відповідної форми, заповненої самим учасником, та включає в себе показники вмотивованості учасника та його динаміку змін під час проходження програми.

Форма оцінки досягнень на шляху до позитивних змін кожного учасника заповнюється куратором після проходження всієї програми та на основі заповнених кожним учасником відповідних форм. Вона спрямована на узагальнення досягнутих результатів учасником (набуті знання, сформовані установки та переконання, розвинені навички, позитивна зміна в поведінці) та має містити рекомендації щодо подальшої роботи з неповнолітнім суб'єктом пробації та реалізації з ним заходів індивідуального плану.

Куратор пробаційної програми протягом 10 днів після завершення пробаційної програми складає оцінку результатів проходження пробаційної програми та висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою за встановленою формою.

Директор Департаменту
публічного права

Людмила КРАВЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства юстиції України

_____ 2018 року № _____

**Пробаційна програма
«Подолання агресивної поведінки»
для неповнолітніх суб'єктів пробації**

I. Коротка характеристика

Цільова група: неповнолітні суб'єкти пробації

Кількість занять: 11

Форма проведення та тривалість:

індивідуальна (загальна тривалість – 8 год. 25 хв., одне заняття – 45 хв.);

групова (загальна тривалість – 18 год., одне заняття – 90 хв.).

Періодичність: не рідше одного разу на тиждень.

Ведучий – особа, яка проводить заняття, передбачене пробаційною програмою. Ведучий може бути представником персоналу органу пробації, який пройшов навчання щодо реалізації пробаційних програм (далі – куратор), або особою, що залучається до реалізації пробаційної програми.

Учасники – неповнолітні суб'єкти пробації, які виконують заходи, передбачені пробаційною програмою.

II. Опис

1. Мета програми

Досягнути позитивні зміни у поведінці неповнолітнього суб'єкта пробації шляхом розвитку навичок саморегуляції психоемоційних станів, управління гнівом та агресивною поведінкою, розширення інструментів

ефективної взаємодії, формування готовності дотримуватися соціально прийнятних норм та ненасильницьких моделей поведінки.

2. Завдання/ функції програми:

- 1) ознайомити з різними видами емоцій, зокрема, гнівом та розвивати навички моніторингу емоцій;
- 2) інформувати про деструктивні наслідки вчинків, які відбуваються під впливом неконтрольованих емоцій;
- 3) розвивати вміння здійснювати емоційну саморегуляцію, шляхом напрацювання ефективних коупінг стратегій;
- 4) формувати соціально прийнятні норми поведінки, навички конструктивної взаємодії з оточуючими та ефективного вирішення конфліктів, асертивної позиції у реалізації власних цілей;
- 5) сприяти усвідомленню особистої відповідальності за свої дії та життя і неприпустимості заподіяння шкоди для життя та здоров'я інших людей;
- 6) розвивати переконання та цінності, що сприяють емоційній стійкості суб'єкта;
- 7) мотивувати до позитивних змін.

3. Ознаки цільової групи, на яку спрямована програма

Програма призначена для роботи з неповнолітніми суб'єктами пробації (особи віком 14-18 років), звільненими від відбування покарання з випробуванням (далі – учасники програми), на яких судом покладено обов'язок виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою, та у яких за результатами оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення виявлено фактори ризику, що обумовлюють застосування пробаційної програми «Подолання агресивної поведінки», та які, відповідно, схильні до спалахів гніву і прояву агресивних дій без належного розуміння можливих негативних наслідків, мають низький рівень розвитку навичок саморегуляції.

4 Методологічні засади програми

Програма розроблена на засадах когнітивно-поведінкової психології та включає пояснення моделі зростання та вираження гніву, містить низку когнітивних, поведінкових та тілесних технік, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції. Базовою ідеєю когнітивно-поведінкової психології є те, що емоційні реакції та поведінка людини залежать від думок, переконань, інтерпретацій тригерних (пускових) ситуацій, в основі чого лежать значення, які людина надає подіям, що відбуваються. У даній програмі увага переважно зосереджена на емоційних та поведінкових аспектах реагування, на розвитку вміння відслідковувати сигнали наростання емоційного напруження та долати його, на здатності особи здійснювати контроль власної поведінки та робити вибір щодо різних стратегій вираження емоційних переживань. Іншим важливим аспектом програм на основі когнітивно-поведінкових втручань є сприяння розвитку навичок асертивності, що включає в себе напрацювання навичок вірної інтерпретації ситуацій підвищеного ризику/ пускових механізмів та напрацювання ефективної стратегії у відповідь, а також навички аналізу наслідків своєї поведінки.

Програма «Подолання агресивної поведінки» спрямована не на вирішення окремих проблем, пов'язаних з психічним здоров'ям осіб, які перебувають в конфлікті із законом, а на сприяння розумінню негативного впливу наслідків агресивної поведінки, розвитку навичок саморегуляції та контролю поведінки, використання стратегій асертивності (позитивних) в комунікації та при досягненні власних цілей і потреб.

5. Знання та навички, яких може набути суб'єкт пробації за результатами проходження програми

1) Знання:

причини та наслідки вчинків, зокрема тих, що відбуваються під впливом емоцій;

сутність різних емоцій, зокрема гніву;

пускові ситуації та фази розвитку вияву агресії;

думки та інтерпретації, що можуть викликати агресивну реакцію, способи вираження гніву;

плюси та мінуси різних стратегій поведінки в конфліктах;

норми суспільно прийнятної поведінки;

інструменти ефективної взаємодії з оточуючими та просоціального досягнення цілей;

особливості та шляхи ефективного вирішення конфліктів.

2) Навички:

моніторинг емоцій та розпізнавання сигналів втрати контролю над ними;
 прогнозування наслідків власних вчинків;
 подолання імпульсу агресії в тілі;
 здійснення вибору конструктивних способів вираження гніву;
 ефективне вирішення конфліктів та розвиток навичок стратегії співпраці;
 реалізація власних потреб просоціальним шляхом;
 планування та цілепокладання;
 дотримання асертивної позиції у реалізації власних цілей.

6. Ресурси, необхідні для реалізації програми

Проведення програми передбачає дотримання ряду вимог до навчального приміщення та його технічного забезпечення, а саме:

приміщення, що дозволяє вільно розмістити групу учасників (у разі групової форми проведення);

стілці для учасників та ведучого(-их) мають бути розташовані по колу, за межами якого мають знаходитися столи для роботи міні-груп, якщо це передбачає хід проведення занять;

місця учасників мають бути мобільними, столи та стільці доступними для переміщення;

дошка (фліп-чарт) для розміщення аркушів блокноту для фліп-чарту та маркери для записів;

робочі зошити для учасників до програми «Подолання агресивної поведінки» та ручки для індивідуальної роботи учасників;

ноутбук, проектор, екран.

Освітлення, температура повітря у приміщенні мають бути комфортними та безпечними для учасників програми.

7. Теми занять/зміст заходів програми

Просвітницька зустріч з батьками / особами, які їх замінюють

Ознайомлення з Програмою та сприяння усвідомленню батьками неповнолітніх суб'єктів пробації / особами, які їх замінюють, їх ролі у розвитку та підтримці навичок саморегуляції та управління гнівом. Підвищення рівня батьківської компетентності у реалізації навичок підтримки на етапах зміни поведінки неповнолітнього суб'єкта пробації.

Заняття 1. Знайомство. Вступ до програми. Причини та наслідки вчинків

Відкриття програми, ознайомлення з її цілями та завданнями, знайомство учасників з ведучим(-ми) та між собою, встановлення правил роботи групи, налагодження позитивної атмосфери в групі. Визначення основних причин скоєння правопорушень неповнолітніми, зокрема через прояви агресивної поведінки.

Заняття 2. Знайомство зі світом емоцій

Інформування щодо базових емоцій людини; розгляд прояву емоцій та їх функцій; налагодження позитивної атмосфери в групі.

Заняття 3. Моя мета у керуванні емоціями

Визначення основної мети участі у програмі щодо подолання агресивної поведінки та розвиток навичок досягнення цілей просоціальним шляхом.

Заняття 4. Виникнення емоції гніву

Ознайомлення з емоцією гніву, розгляд факторів її виникнення та можливі її прояви. Напрацювання пускових механізмів виникнення роздратування та особливості зростання агресії.

Заняття 5. Керування гнівом у тілі

Відпрацювання навичок контролю над фізичним збудженням у активуючих ситуаціях, гніву та агресії.

Заняття 6. Розвиток навичок самоспостереження

Визначення основних шкідливих думок та інтерпретацій, які підсилюють виникнення неприємних емоцій, гніву та агресії, відпрацювання навички самоспостереження за своїми думками, що провокують негативні емоції.

Заняття 7. Способи вираження гніву та їх наслідки

Розгляд варіантів прояву гніву та агресивних дій у конфліктних провокуючих ситуаціях, визначити їх переваги та недоліки.

Заняття 8. Як попередити конфлікт

Формування навичок короткотривалих методів контролю гніву – уникнення та вихід із конфліктогенної ситуації. Напрацювання стратегій попередження конфліктів та вияву агресії.

Заняття 9. Конструктивне вираження емоцій

Формування навички асертивної поведінки під час взаємодії з іншими та під час конфліктогенної ситуації.

Заняття 10. Навички спілкування

Формування навички ефективної комунікації, у тому числі навички слухання та уважної поведінки до потреб інших людей.

Заняття 11. Моя підтримка на шляху до цілі

Розвиток навички мотивації на етапах зміни поведінки та побудова перспективних планів у житті. Проживання досвіду підтримки та заохочення іншими.

III. Проходження програми

Програма складається з 11 занять.

У разі групової форми реалізації програми заняття триває 90 хв. (1,5 год.), а у разі індивідуальної – 45 хв. Програма містить 1 заняття для батьків/ осіб, які їх замінюють, яке триває 90 хв. (1,5 год.).

Рекомендована періодичність занять – не рідше одного разу на тиждень.

Реалізація пробаційної програми здійснюється куратором, який складає відповідний графік. Під час реалізації пробаційної програми куратор може залучати до її проведення у порядку, визначеному законодавством, волонтерів пробації, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, об'єднань громадян, окремих громадян.

Реалізація пробаційних програм з неповнолітніми може здійснюватися разом із суб'єктом, що надає соціальні послуги, визначені Законами України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».

Куратор ознайомлює неповнолітнього суб'єкта пробації, його батьків / осіб, які їх замінюють, під підпис з графіком реалізації пробаційної програми, метою, знаннями та навичками, які він може набути за результатами проходження програми, порядком проходження програми, порядком виконання суб'єктом пробації заходів, передбачених пробаційною програмою та відповідальністю за його порушення.

Якщо неповнолітній суб'єкт пробації з поважних причин не виконав заходи, передбачені пробаційною програмою, куратор визначає та вживає заходів, що необхідні для продовження реалізації пробаційної програми (вносить зміни до графіку, інше).

Основна форма проведення занять у межах програми – тренінг розвитку навичок, який може реалізовуватися як в індивідуальному, так і в груповому форматі роботи. Груповий формат вважається більш ефективним. Рекомендована кількість учасників у разі групової форми проведення – 6–8 осіб, максимально можлива кількість – 12 осіб.

Групова робота у межах тренінгу реалізується у різних формах, що охоплюють інформаційні повідомлення та презентації ведучих, пошук ідей за допомогою «мозкового штурму», бесіди та обговорення, роботу в групах, рольові ігри, індивідуальні та домашні завдання.

Як альтернатива груповій може використовуватися індивідуальна форма проведення програми з суб'єктом пробації. Під час індивідуальних зустрічей ведучий використовує тематичні вправи занять програми у форматі, що дозволяє досягти очікуваного результату. Для цього вправи, які за

методичним посібником до програми мають проводитися в міні-групах, пропонується втілювати у форматі дискусії та обговорення з учасником. У деяких вправах ведучому програми рекомендовано займати більш активну позицію для допомоги у відпрацюванні навичок учасника, розширенні інтерпретацій, збільшенні стратегій реагування тощо.

До пробаційної програми «Подолання агресивної поведінки» додається методичний посібник для ведучого та робочий зошит, який отримує кожен учасник та у якому веде короткий запис висновків та тез до вправ кожного заняття, а також записи щодо домашніх завдань.

Важливим компонентом програми на основі когнітивно-поведінкових втручань є те, що у проміжках між заняттями учасники отримують для виконання домашнє завдання для закріплення отриманої інформації на практиці та напрацювання навичок з їх поступовим ускладненням.

IV. Оцінка результатів проходження програми

Програма передбачає здійснення моніторингу і оцінки досягнень учасників у напрямі зміни поведінки, що здійснюється за допомогою таких форм:

- форма оцінки знань і вмінь учасників до проходження програми;
- форма оцінки знань і вмінь учасників після проходження програми;
- форма оцінки кожного заняття, що заповнюється учасниками після кожного заняття;
- форма оцінки досягнень кожного учасника, що заповнюється ведучим після кожного заняття;
- форма оцінки програми в цілому, що заповнюється учасниками після проходження програми;
- форма оцінки досягнень на шляху до позитивних змін кожного учасника, що заповнюється ведучим після проходження учасниками всієї програми.

Форми оцінки досягнень мстяться у посібнику до програми.

Ступінь досягнення мети програми (високий, середній, низький) визначається шляхом аналізу різниці в показниках форм оцінки знань і навичок учасників «до» та «після» проходження програми. Дані форми дозволяють куратору здійснити аналіз обізнаності учасника в темі прояву агресії та контролю поведінки, зміни установок та переконань, які формують готовність до агресивного реагування, а також, аналіз результатів участі у програмі, що включає в себе кількісний показник прояву агресивних дій у житті учасника, а також, ефективність використання отриманих навичок

самоконтролю.

Для здійснення моніторингу та оцінки ефективності використовується форма оцінки досягнень кожного учасника після кожного заняття. Дана форма заповнюється куратором на основі відповідної форми, заповненої самим учасником, та включає в себе показники вмотивованості учасника та його динаміку змін під час проходження програми.

Форма оцінки досягнень на шляху до позитивних змін кожного учасника також заповнюється куратором після проходження всієї програми та на основі заповнених кожним учасником відповідних форм. Вона спрямована на узагальнення досягнутих результатів учасником (набуті знання, сформовані установки та переконання, розвинені навички, позитивна зміна в поведінці) та має містити рекомендації щодо подальшої роботи та реалізації з ним заходів індивідуального плану.

Куратор пробаційної програми протягом 10 днів після завершення пробаційної програми складає узагальнену оцінку результатів проходження пробаційної програми та висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою за встановленою формою.

Директор Департаменту
публічного права

Людмила КРАВЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства юстиції України

_____ 2018 року № _____

**Пробаційна програма
«Попередження вживання психоактивних речовин»
для неповнолітніх суб'єктів пробації**

I. Коротка характеристика

Цільова група: неповнолітні суб'єкти пробації

Кількість занять: 12

Форма проведення та тривалість:

індивідуальна (загальна тривалість – 9 год., одне заняття – 45 хв.);

групова (загальна тривалість – 18 год., одне заняття – 90 хв.).

Періодичність: не рідше одного разу на тиждень.

Ведучий – особа, яка проводить заняття, передбачене пробаційною програмою. Ведучий може бути представником персоналу органу пробації, який пройшов навчання щодо реалізації пробаційних програм (далі – куратор), або особою, що залучається до реалізації пробаційної програми.

Учасники – неповнолітні суб'єкти пробації, які виконують заходи, передбачені пробаційною програмою.

II. Опис

1. Мета програми

Досягнути позитивні зміни у поведінці неповнолітнього суб'єкта пробації шляхом розвитку та підтримки навичок ефективного самоконтролю, усвідомлення

необхідності стратегій зменшення шкоди від вживання та підвищення вмотивованості до відмови від вживання психоактивних речовин (далі – ПАР).

2. Завдання/функції програми:

1) інформувати та сприяти усвідомленню неповнолітніми суб'єктами пробації впливу ПАР (зокрема, алкоголю та наркотиків) на особистість та здоров'я;

2) формувати вміння протистояти провокуючим факторам, а також, протистояти тиску щодо вживання ПАР з боку соціального оточення;

3) розвивати позитивні стратегії подолання життєвих негараздів та емоційної регуляції;

4) розвивати переконання та цінності, які сприяють самотивації та створенню позитивної життєвої перспективи;

5) розвивати навички подолання зриву та управління тягою до вживання ПАР (якщо суб'єкт пробації наразі перебуває в ремісії);

6) мотивувати до використання стратегії зменшення шкоди, а також до припинення вживання ПАР, проходження курсу лікування та реабілітації (якщо суб'єкт пробації наразі вживає ПАР).

3. Ознаки цільової групи, на яку спрямована програма

Програма призначена для роботи з неповнолітніми суб'єктами пробації (особи віком 14-18 років), звільненими від відбування покарання з випробуванням (далі – учасники програми), на яких судом покладено обов'язок виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою, у яких за результатами оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення виявлено фактори ризику, що обумовлюють застосування пробаційної програми «Попередження вживання психоактивних речовин», та які, відповідно, зловживають ПАР без належного розуміння можливих негативних наслідків, мають низький рівень розвитку навичок саморегуляції.

4. Методологічні засади програми

Програма розроблена на засадах когнітивно-поведінкової психології та моделі зміни поведінки Джеймса Прочаски та Карла ДіКлементе, та включає пояснення етапів розвитку зловживання та залежності, структуровані заняття, низку когнітивних, поведінкових та тілесних технік, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції. Базовою ідеєю когнітивно-поведінкової психології є те, що емоційні реакції та поведінка людини залежать від думок, переконань, інтерпретацій тригерних (пускових) ситуацій, в основі чого лежать значення, які людина надає подіям, що відбуваються. Поведінковий аспект полягає в тому, що поведінка або те, що ми робимо, відіграє ключову роль у підтримці або зміні психологічних станів людини.

У даній програмі увага в основному зосереджена на поведінкових аспектах (поведінка зловживання ПАР), на здатності особи здійснювати контроль власної поведінки та робити вибір щодо різних стратегій. Іншим важливим аспектом програм на основі когнітивно-поведінкових втручань є сприяння розвитку навичок зменшення шкоди та профілактики рецидивів, що включає виявлення і уникнення ситуацій підвищеного ризику, дослідження рішень, що призводять до вживання ПАР, сприяння змінам способу життя, підбиття підсумків попередніх рецидивів, щоб знизити ймовірність їх виникнення у майбутньому.

Програма спрямована не на вирішення окремих проблем, пов'язаних з психічним здоров'ям осіб, які перебувають в конфлікті з законом, а на сприяння розумінню негативного впливу вживання ПАР, розвитку навичок саморегуляції та контролю поведінки вживання, використання стратегій зменшення шкоди.

5. Знання та навички, яких може набути суб'єкт пробації за результатами проходження програми

1) Знання:

вплив різних ПАР на особистість, спосіб життя та здоров'я;
 поняття залежності та етапи її розвитку;
 вплив емоційних станів на прийняття рішення щодо вживання ПАР;
 законодавчі заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними;
 стратегії зменшення шкоди;

можливі альтернативи вживанню ПАР, заняття для відволікання від тяги до вживання ПАР;

переконання та цінності, які сприяють самомотивації та створенню позитивної життєвої перспективи;

наявні та ймовірні зовнішні та внутрішні причини, умови та фактори, що провокують вживання ПАР або сприяють цьому;

корисні стратегії у взаємодії з оточуючими, зокрема щодо пропозицій вживання;

можливості розвитку мережі підтримки;

особливості та шляхи ефективного планування подальших позитивних змін.

2) Навички:

використання стратегій зменшення шкоди;

здійснення емоційної саморегуляції, шляхом напрацювання ефективних коупінг стратегій;

контроль над провокуючими ситуаціями та збагачення сценарію поведінки в них;

стратегії подолання сили звички та управління тягою до вживання ПАР;

як говорити «Ні» та навички відмови і протистояння тиску щодо вживання ПАР з боку соціального оточення;

ефективна взаємодія з оточуючими та просоціальне досягнення цілей, складання графіку дня та наповнення його корисними справами.

6. Ресурси, необхідні для реалізації програми

Проведення програми передбачає дотримання ряду вимог до навчального приміщення та його технічного забезпечення, а саме:

приміщення, що дозволяє вільно розмістити групу учасників (у разі групової форми проведення);

стілці для учасників та ведучого (-их) мають бути розташовані по колу, за межами якого мають знаходитися столи для роботи міні-груп, якщо це передбачає хід проведення занять;

місця учасників мають бути мобільними, столи та стільці доступними для переміщення;

дошка (фліп-чарт) для розміщення аркушів блокноту для фліп-чарту та маркери для записів;

робочі зошити для учасників до програми «Попередження вживання психоактивних речовин» та ручки для індивідуальної роботи учасників; ноутбук, проектор, екран.

Освітлення, температура повітря у приміщенні мають бути комфортними та безпечними для учасників програми.

7. Теми занять/зміст заходів програми

Просвітницька зустріч з батьками / особами, які їх замінюють

Ознайомлення з програмою та сприяння усвідомленню батьками неповнолітніх суб'єктів пробації / особами, які їх замінюють, їх ролі у реалізації завдань програми. Підвищення батьківської компетентності на етапах зміни поведінки неповнолітнім суб'єктом пробації та інформування щодо можливих видів допомоги.

Заняття 1. Знайомство. Вступ до програми. Здоров'я та звички

Відкриття програми, ознайомлення з її цілями та завданнями, знайомство учасників з ведучим(-ми) та між собою, встановлення правил роботи групи, налагодження позитивної атмосфери в групі. Визначення основних факторів, що впливають на здоров'я, зокрема, звичок та їх впливу на якість життя. Формування відповідальності за стан здоров'я та щоденні вибори у поведінці підлітка.

Заняття 2. Що таке залежність

Ознайомлення з етапами формування залежності. Створення можливості замислитися щодо причин вживання ПАР, а також, варіативності способів саморегуляції.

Заняття 3. Причини та наслідки вживання психоактивних речовин

Розвиток навичок розпізнавати причини, які штовхають до вживання ПАР, аналізувати наслідки впливу зловживання на емоційний стан. Інформування учасників про законодавчі обмеження стосовно ПАР.

Заняття 4. Як зменшити шкоду

Ознайомлення з наслідками вживання ПАР для здоров'я, у тому числі ризики інфікування ВІЛ та гепатитами. Напрацювання стратегії зменшення шкоди.

Заняття 5. Планування змін

Ознайомлення з моделлю зміни поведінки у досягненні змін. Мотивування учасників до зважування плюсів та мінусів поведінки вживання та сприяння пошуку альтернатив. Допомога в аналізі збитків та вигоди від вживання та від відмови вживати.

Заняття 6. Визначення зовнішніх провокаторів

Формування розуміння впливу на поведінку вживання ПАР зовнішніх факторів, а саме: з ким людина зазвичай вживає, у яких ситуаціях та місцях, напрацювання можливості управління цими факторами.

Заняття 7. Визначення внутрішніх провокаторів

Аналіз внутрішніх провокаторів поведінки вживання: думки, емоції та фізичний стан перед вживанням. Прогнозування негативних наслідків збільшення кількості зовнішніх та внутрішніх провокаторів до вживання ПАР.

Заняття 8. Як керувати провокуючими ситуаціями

Розвиток навичок аналізу ситуацій різного рівня ризику щодо вживання ПАР з метою розвитку навичок управління ними через здійснення вибору поведінки.

Заняття 9. Розірви коло «Стимул – Думка – Потяг – Вживання»

Ознайомлення з алгоритмом стимул – думка – потяг – вживання. Напрацювання навичок протистояння потягу, а саме: відволікання на діяльність, що поглинає увагу, розмови про потяг з людьми, які підтримують та наснажать, внутрішній діалог мотивації з перечитуванням переваг від стану тверезості.

Заняття 10. Як сказати «Ні!»

Напрацювання алгоритму відмови від пропозиції вжити ПАР. Ознайомлення з ефективною позицією у взаємодії з оточуючими та подоланні його тиску.

Заняття 11. Поліпшуємо самопочуття та розвиваємо здорове мислення

Визначення, які саме емоційні стани мають ризик до вживання та розвиток навички їх мінімізації за допомогою формування здорового мислення у ситуаціях підвищеного ризику, а також, щоденного планування корисної та приємної діяльності.

Заняття 12. Моя мережа підтримки

Формування мережі підтримки у різних сферах життя учасників. Розвиток навичок ефективної комунікації при зверненні за підтримкою, у тому числі, як бути почутим та чути інших. Напрацювання плану подальших змін для підтримки тверезості. Закриття програми та підведення підсумків.

III. Проходження програми

Програма складається з 12 занять.

У разі групової форми реалізації програми заняття триває 90 хв. (1,5 год.), індивідуальної – 45 хв.

Програма містить 1 заняття для батьків / осіб, які їх замінюють, яке триває 90 хв. (1,5 год.).

Рекомендована періодичність занять – не рідше одного разу на тиждень.

Реалізація пробаційної програми здійснюється куратором, який складає відповідний графік. Під час реалізації пробаційної програми куратор може залучати до її проведення у порядку, визначеному законодавством, волонтерів пробації, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, об'єднань громадян, окремих громадян.

Реалізація пробаційних програм з неповнолітніми може здійснюватися разом із суб'єктом, що надає соціальні послуги, визначені Законами України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю».

Куратор ознайомлює неповнолітнього суб'єкта пробації, його батьків / осіб, які їх замінюють, під підпис з графіком реалізації пробаційної програми, метою, знаннями та навичками, які він може набути за результатами проходження програми, порядком проходження програми, порядком виконання суб'єктом пробації заходів, передбачених пробаційною програмою та відповідальністю за його порушення.

Якщо неповнолітній суб'єкт пробації з поважних причин не виконав заходи, передбачені пробаційною програмою, куратор визначає та вживає заходів, що необхідні для продовження реалізації пробаційної програми (вносить зміни до графіку, інше).

Основна форма проведення занять у межах програми – тренінг розвитку навичок, який може реалізовуватися як в індивідуальному, так і в груповому форматі роботи. Груповий формат вважається більш ефективним. Рекомендована кількість учасників у разі групової форми проведення – 6–8 осіб, максимально можлива кількість – 12 осіб.

Групова робота у межах тренінгу реалізується у різних формах, що охоплюють інформаційні повідомлення та презентації ведучих, пошук творчих ідей за допомогою «мозкового штурму», бесіди та обговорення, роботу в групах, рольові ігри, індивідуальні та домашні завдання.

Як альтернатива груповій, може використовуватися індивідуальна форма проведення програми з суб'єктом пробації. Під час індивідуальних – ведучий використовує тематичні вправи занять програми у форматі, що дозволяє досягти очікуваного результату. Для цього вправи, які за методичним посібником до програми мають проводитися в міні-групах, пропонується втілювати у форматі дискусії та обговорення з учасником. У деяких вправах ведучому програми рекомендовано займати більш активну позицію для допомоги у відпрацюванні навичок учасника, розширенні інтерпретацій, збільшенні стратегій реагування тощо.

До пробаційної програми для неповнолітніх «Попередження вживання психоактивних речовин» додається методичний посібник для ведучого та робочий зошит, який отримує кожен учасник та у якому веде короткий запис висновків та тез до вправ кожного заняття, а також, записи щодо домашніх завдань.

Важливим компонентом програми на основі когнітивно-поведінкових втручань є те, що у проміжках між заняттями учасники отримують для виконання домашнє завдання для закріплення отриманої інформації на практиці та напрацювання навичок з їх поступовим ускладненням.

IV. Оцінка результатів проходження програми

Програма передбачає здійснення моніторингу і оцінки досягнень учасників у напрямі зміни поведінки, що здійснюється за допомогою таких форм:

- форма оцінки знань і вмінь учасників до проходження програми;
- форма оцінки знань і вмінь учасників після проходження програми;
- форма оцінки кожного заняття, що заповнюється учасниками після кожного заняття;

- форма оцінки досягнень кожного учасника, що заповнюється ведучим після кожного заняття;

- форма оцінки програми в цілому, що заповнюється учасниками після проходження програми;

- форма оцінки досягнень на шляху до позитивних змін кожного учасника, що заповнюється ведучим після проходження учасниками всієї програми.

Форми оцінки досягнень мстяться у посібнику до програми.

Ступінь досягнення мети програми (високий, середній, низький) визначається шляхом аналізу різниці в показниках форм оцінки знань і навичок учасників «до» та «після» проходження програми. Дані форми дозволяють куратору здійснити аналіз обізнаності учасника в темі попередження вживання ПАР та контролю своєї поведінки, передбачає аналіз зміни установок та переконань, які формують готовність до вживання, а також аналіз результатів участі у програмі, що включає в себе, серед іншого, кількісний показник ефективності використання отриманих навичок самоконтролю, прийняття рішень, протидії тиску тощо.

Для здійснення моніторингу та оцінки ефективності додатково використовується форма оцінки досягнень кожного учасника після кожного заняття. Дана форма заповнюється куратором на основі відповідної форми, заповненої самим учасником та включає в себе показники вмотивованості

учасника та його динаміку змін під час проходження програми.

Форма оцінки досягнень на шляху до позитивних змін кожного учасника заповнюється куратором після проходження всієї програми та на основі заповнених кожним учасником відповідних форм. Вона спрямована на узагальнення досягнутих результатів учасником (набуті знання, сформовані установки та переконання, розвинені навички, позитивна зміна в поведінці) та має містити рекомендації щодо подальшої роботи з суб'єктом пробації та реалізації з ним заходів індивідуального плану.

Куратор пробаційної програми протягом 10 днів після завершення пробаційної програми складає оцінку результатів проходження пробаційної програми та висновок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою за встановленою формою.

Директор Департаменту
публічного права

Людмила КРАВЧЕНКО

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту наказу Міністерства юстиції України
«Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів
пробації»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Проект наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації» (далі – проект наказу) розроблено відповідно до положень статті 10 Закону України «Про пробацію», згідно з якими орган пробації під час наглядової пробації реалізовує пробаційні програми стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Відповідно до пункту 11 Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24, затвердження пробаційних програм, внесення змін до них та скасування таких програм здійснюється Міністерством юстиції України.

2. Мета і шляхи її досягнення

Метою проекту наказу є визначення комплексу заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості неповнолітньої особи, звільненої від відбування покарання з випробуванням, запобігання вчиненню нею повторних кримінальних правопорушень.

3. Правові аспекти

Основними законодавчими та нормативно-правовими актами в цій сфері правового регулювання є:

Кримінальний кодекс України,
Закон України «Про пробацію»,
постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2017 року № 24 «Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм».

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту наказу не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України.

5. Позиція заінтересованих органів

Проект наказу потребує погодження з Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством освіти і науки України, Міністерством молоді та спорту України, Міністерством внутрішніх справ України, Національною поліцією України, Національною академією медичних наук України, Національною академією педагогічних наук України, Академією Державної пенітенціарної служби України.

6. Регіональний аспект

Проект наказу не стосується питання розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Проект наказу не стосується питання функціонування органів місцевого самоврядування та інтересів територіальних громад.

6-1. Запобігання дискримінації

У проекті наказу відсутні положення, які містять ознаки дискримінації. Проект наказу не потребує проведення громадської антидискримінаційної експертизи.

7. Запобігання корупції

У проекті наказу відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень. Проект наказу не потребує проведення громадської антикорупційної експертизи.

8. Громадське обговорення

Проект наказу не потребує проведення консультацій із громадськістю.

8-1. Розгляд Науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій

Проект наказу не стосується сфери наукової та науково-технічної діяльності.

9. Позиція соціальних партнерів

Проект наказу не стосується соціально-трудової сфери.

10. Оцінка регуляторного впливу

Проект наказу не є регуляторним актом.

10-1. Вплив реалізації акта на ринок праці

Проект наказу не впливає на ринок праці.

11. Прогноз результатів

Реалізація проекту наказу забезпечить впровадження комплексу заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, що позитивно вплине на виправлення неповнолітніх суб'єктів пробації, запобігання вчиненню ними повторних правопорушень.

Директор Департаменту
публічного права

Л.М. Кравченко

_____ 2018 року